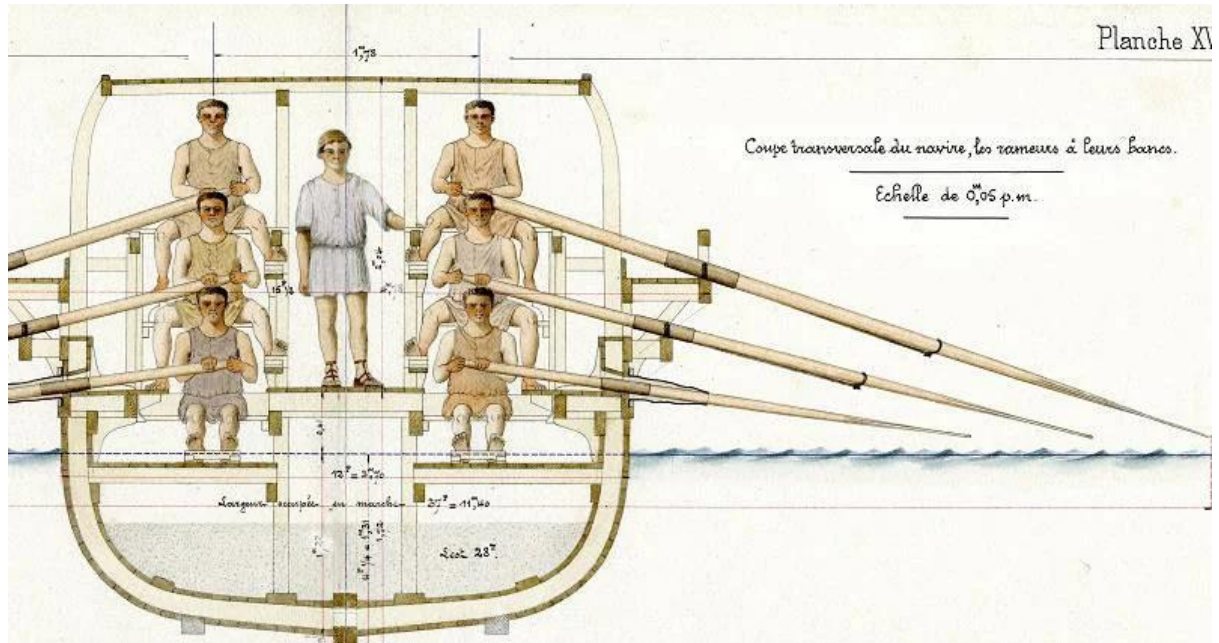

Δημήτρη Μιχαλόπουλου

Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΤΡΙΗΡΗ

Ποτέ ιμπεριαλισμός δεν ασκήθηκε με περισσότερη κομψότητα!»: Με αυτήν τη διαπίστωση έκλεισε ο Κάρολος Λε Νταντύ (Charles Le Dentu) τη μνημειώδη εργασία του για το Πολεμικό Ναυτικό της Αρχαίας Αθήνας. Ο εν λόγω συγγραφέας δεν είχε σχέση ούτε με τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες γενικώς, ούτε με την Αρχαία Ελλάδα ιδιαιτέρως. Ήταν Γάλλος, γόνος παλαιάς οικογένειας από τη Νορμανδία, την οποία διέκρινε μακρά παράδοση επιδόσεων σε λειτουργήματα και επαγγέλματα σχετικά με τη θάλασσα.

Ο Charles Le Dentu.

Ο Κάρολος γεννήθηκε στη Γουαδελούπη το 1850, δεδομένου ότι ο πατέρας του ήταν αξιωματικός του Γαλλικού Ναυτικού. Σπούδασε όμως στη μητροπολιτική Γαλλία, στην περίφημη “Κεντρική Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων”, από την οποία αποφοίτησε το 1873 ως “διπλωματούχος μηχανικός”. Αρχικώς, εντάχθηκε στο ανθρώπινο δυναμικό φορέα, που ειδικευόταν στη γεφυροποιία και τη ανέγερση μεταλλικών κατασκευών.

Στη συνέχεια όμως προτίμησε να εγκατασταθεί στην -τότε κοσμοπολίτικη- Αίγυπτο, όπου γρήγορα αναδείχθηκε ως στέλεχος της “Παγκόσμιας Εταιρείας της Διώρυγας του Σουέζ”. Αφότου συνταξιοδοτήθηκε, ως αναπληρωτής αρχιμηχανικός πια της εν λόγω Εταιρείας, αποσύρθηκε στη Νίκαια όπου και άφησε, το 1939, την τελευταία του πνοή. Και σύμφωνα με επιθυμία που κατηγορηματικώς είχε εκφράσει, τάφηκε στο Χερβούργο, γενέτειρα των προγόνων του.

Υπήρξε άγαμος και άτεκνος. Πεθαίνοντας όμως κληροδότησε στον ανεψιό του Κάρολο-Ιωάννη Λε Νταντύ χειρόγραφο, ογκώδη και πολυσέλιδη μελέτη του σχετική με τη ναυπήγηση και πλεύση της τριήρους των Αρχαίων Αθηνών. Το έργο αυτό παρέμεινε επί δεκαετίες αναξιοποίητο, μέχρις ότου η ύπαρξή του περιήλθε σε γνώση της γαλλικής “Ακαδημίας των Τεχνών και των Επιστημών της Θάλασσας” (Académie des arts & sciences de la mer).

Η συμβολή του Ναυάρχου Μπαντιά

Η συγκεκριμένη Ακαδημία ιδρύθηκε το 2011 από τον Πιερ-Αρνώ Λεμπονούα ντε Νεέλ (Pierre-Arnaud Lebonnois de Néhel). Η έδρα της βρίσκεται στη Βρετανία. Δυστυχώς ο ιδρυτής, προσωπικότητα πολύπλευρη και πολυτάλαντη, δεν ζει πια. Λίγο πριν από τον θάνατό του όμως, πρόλαβε να έλθει σε επαφή με τον συγγραφέα αυτών των γραμμών –και η μεταξύ τους αμοιβαία συμπάθεια και κατανόηση αναπτύχθηκε ραγδαίως.

Επιπλέον, το πάθος του ελληνογαλλικού διώνυμου για τους “ανθρώπους της θάλασσας” και τα επιτεύγματά τους γρήγορα προσείλκυσε το ενδιαφέρον του -γαλλομαθούς- Ναυάρχου Δημήτριου Μπαντιά και το αποτέλεσμα υπήρξε θεαματικό: Τον Μάιο του 2016, πανηγυρικώς επισφραγίστηκε στο περίφημο “ψαροχώρι” του Σαιν Τροπέ, η αδελφοποίηση της Ακαδημίας με το “Ινστιτούτο Ιστορίας [της] Εμπορικής Ναυτιλίας”, το οποίο στεγάζεται στον Πειραιά και λειτουργεί υπό την αιγίδα του Λιμενικού Σώματος. Έτσι, το πρώτο “απτό” αποτέλεσμα της ενοποίησης των δύο πολιτιστικών φορέων υπήρξε η -με μεσολάβηση της Ακαδημίας- δωρεά της μελέτης του Λε Νταντύ στο Ινστιτούτο.

Η γραφειοκρατία, οδυνηρή συνέπεια της σταθερής άρνησης των συμπατριωτών μας να αναλάβουν ευθύνες, συνιστά βασική τροχοπέδη στην ανέλιξη του δημόσιου βίου της χώρας μας. Έχοντας αυτό κατά νουν ο Ναύαρχος Μπαντιάς αποδύθηκε, με τη συνδρομή του Διευθυντή του

Ινστιτούτου, Πλωτάρχη Ζήσιμου Ζέρβα, σε τραχύ αγώνα επίσπευσης της διαδικασίας αποδοχής της δωρεάς.

Ο τότε υπουργός Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής Παναγιώτης Κουρουμπλής, αμέσως κατανόησε το μέγεθος της προσπάθειας των δύο Αξιωματικών και -ω του θαύματος!- η απόφαση αποδοχής της γαλλικής δωρεάς (χρηματικής αξίας 18.000 ευρώ) δημοσιεύθηκε κατά τα τέλη Δεκεμβρίου 2017 στην “Εφημερίδα της Κυβερνήσεως” (ΦΕΚ Β', αρ. 4659 [29-12-2017], σ. 62166).

Η συνάντηση με τον υπουργό

Εκτοτε τα πράγματα εξελίχθηκαν ταχύτατα. Επιτεύχθηκε, πράγματι, η από τον συγγραφέα του παρόντος άρθρου μεταγραφή και ελληνική μετάφραση του χειρογράφου του Λε Νταντύ, τα σχετικά κείμενα εντάχθηκαν σε δημόσια ηλεκτρονικά αρχεία, δεόντως αποφασίστηκε η αγγλική μετάφραση της μελέτης του Γάλλου επιστήμονα και, τελικώς, η από το Ινστιτούτο δημοσίευση του συνόλου των κειμένων αυτών. Εν ολίγοις, όλα πήγαιναν καλά... έως ότου γενικώς σταμάτησαν να πηγαινούν.

Γιατί; Διότι... Εμείς, οι Νεοέλληνες, μια χαρά καταλαβαίνουμε αυτό το “Διότι”! Άλλαξε το πολιτικό σκηνικό, ο Μπαντιάς αποστρατεύθηκε, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ινστιτούτου μεταβλήθηκε, μάς προέκυψε ο κορονωϊός κ.τ.λ., κ.τ.λ. Ο πρωτεργάτης της δωρεάς, απόγονος συνώνυμος του Κάρολου Λε Νταντύ, μεγάλης πια ηλικίας, άρχισε να αγωνιά. Μήπως πεθάνει, προτού να δει δημοσιευμένο το “έργο ζωής” του προγόνου του;

Και το άγχος του έγινε μεγαλύτερο, διότι είχε ήδη τιμητικώς προσκληθεί στην ελληνική πρεσβεία στο Παρίσι, στελέχη της οποίας κυριολεκτικώς τον κατέκλυσαν με ευχαριστίες για την “προς την Ελλάδα ευγενική χειρονομία του”. Τελικώς τα ερωτήματα του τύπου “μα τι επιτέλους γίνεται;” οξύνθηκαν τόσο πολύ, ώστε ο συγγραφέας του εν όψει κειμένου ζήτησε να συναντηθεί με τον νέο υπουργό Ναυτιλίας, Γιάννη Πλακιωτάκη.

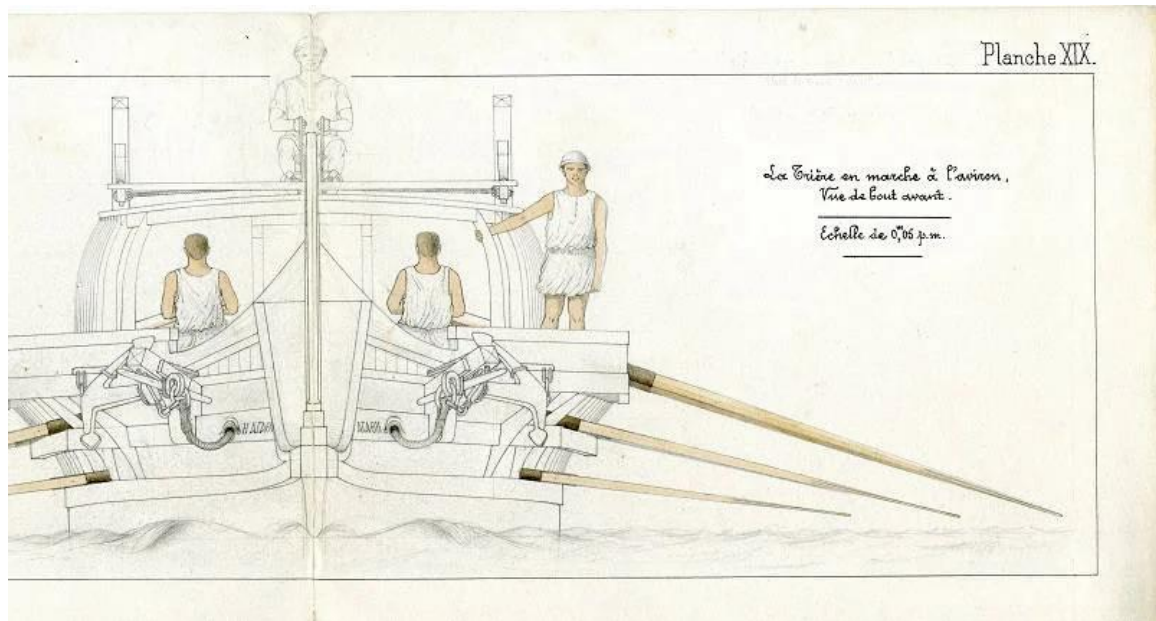
Παραδόξως, η συνάντηση πραγματοποιήθηκε εύκολα και γρήγορα. Επιπλέον, ο υπουργός, εμφανώς αποφεύγοντας τις στη χώρα μας παραδοσιακές προσποιήσεις, συμπεριφέρθηκε με εγκαρδιότητα ειλικρινή. Άκουσε προσεκτικά τον συνομιλητή του, κατάλαβε το γραφειοκρατικό χάος όπου είχε πια βυθιστεί το αντικείμενο της γαλλικής δωρεάς, υποσχέθηκε να προχωρήσει στις αναγκαίες για την επίλυση του θέματος ενέργειες και τελικώς, κατά τη στιγμή του τερματισμού της συνάντησης, διατύπωσε ειλικρινή φιλοσοφικό αφορισμό, τελείως απροσδόκητο ως προς Έλληνα πολιτικό: *«Αυτό που μας χρειάζεται στη ζωή είναι Υγεία και Τύχη»*.

Στα δίκτυα της γραφειοκρατίας...

Έμπλεως χαράς, ο συνομιλητής του υπουργού μετέφερε τις υποσχέσεις αυτού του τελευταίου στο προσωπικό του Ινστιτούτου. Συνακολούθως, κλίμα ευφροσύνης επικράτησε και γρήγορα γενικεύθηκε, λόγω της - βάσει λανθάνουσας ου μην αλλά συννόμου παρακολούθησης του συγκεκριμένου κυβερνητικού στελέχους- επιβεβαίωσης τού ότι ήδη αρμοδίως δίνονταν οι οδηγίες “που έπρεπε να δοθούν”. Ξανά-μανά όμως -τι απογοήτευση!- τα πάντα αποτελματώθηκαν. Γιατί; Διότι...

Τελοσπάντων! Το θέμα είναι ότι τρία χρόνια μετά την επίσημη, από την πλευρά του Ελληνικού Κράτους, αποδοχή της δωρεάς ενός σπουδαιού έργου, η συστηματική και πολύπλευρη μελέτη του οποίου μπορεί να ρίξει φως σε πτυχές ιδιαίτερα σημαντικές της Ιστορίας των Αρχαίων Ελλήνων, η όλη προσπάθεια κυριολεκτικώς βολοδέρνει μέσα στα δίκτυα της νεοελληνικής γραφειοκρατίας. Μιλάμε δηλαδή για “πλήρη προβολή και αξιοποίηση” της κληρονομιάς των Αρχαίων μας Προγόνων! Τα “Μάρμαρα του Παρθενώνα” μας μαράνανε!

Η μελέτη του Ναυτικού της Αρχαίας Αθήνας έχει κάνει, στον επιστημονικό χώρο, βήματα σημαντικά. Ως γνωστόν, έχει ήδη ναυπηγηθεί ομοίωμα της αρχαίας τριήρους. Ουχ ήττον, υπάρχουν ακόμη προβλήματα που εμποδίζουν την πλήρη εν προκειμένω γνώση μας. Ποια ακριβώς ήταν η εσωτερική διαρρύθμιση του σκάφους; Τι ταχύτητα ανέπτυσσε; Ποιος ήταν ο ρόλος τής ιστιοφορίας της; Ποια εποχή και ποιες ώρες ταξίδευε; Πού και πώς στεγαζόταν, όποτε δεν έπλεε; Στα ερωτήματα αυτά μπορεί να δοθεί απάντηση χάρη στην εργασία του Γάλλου σοφού. Είθε να μη καθυστερήσει άλλο η αξιοποίησή της.

Dimitris Michalopoulos

L'ODYSSÉE DE L'ÉTUDE FRANÇAISE SUR LA TRIÈRE ANTIQUE

"L'impérialisme n'a jamais été pratiqué avec plus d'élégance !" : Charles Le Dentu clôturait son ouvrage monumental sur la Marine de l'Athènes antique par cette affirmation. L'écrivain en question n'était lié ni aux Humanités en général, ni à la Grèce antique en particulier. C'était un Français, issu d'une vieille famille normande, qui se distinguait par une longue tradition d'accomplissement dans les fonctions et métiers liés à la mer.

Charles est né en Guadeloupe en 1850, car son père était officier dans la marine française. Mais il fait ses études en France métropolitaine, à la fameuse *École centrale des Arts et Métiers*, dont il sort en 1873 comme ingénieur diplomatique. Dans un premier temps, il rejoint l'équipe spécialisée dans la construction de ponts et le montage de structures métalliques. Puis, il préfère s'installer en Égypte, alors cosmopolite, où il s'est rapidement fait connaître en tant que cadre de la *World Suez Canal Company*. Après sa retraite, en tant qu'ingénieur en chef adjoint de la dite société, il se retire à Nice où, en 1939, il rend son dernier soupir. Et suivant sa dernière volonté, il fut inhumé à Cherbourg, ville natale de ses ancêtres.

Célibataire et sans enfant, il légua à son neveu Charles-Jean Le Dentu, son étude manuscrite et volumineuse, sur la construction navale et la navigation de la trière antique. Cet ouvrage est resté oublié pendant des décennies, jusqu'à ce que son existence soit portée à la connaissance de l'*Académie des arts et sciences de la mer*.

Contribution de l'amiral Badia

Cette Académie, dont le siège est en Bretagne, a été fondée en 2011 par Pierre-Arnaud Lebonnois de Néhel, personnalité aux multiples facettes et aux multiples talents. Peu de temps avant son décès, celui-ci réussit à entrer en contact avec l'auteur de ces lignes, et une sympathie et une compréhension mutuelles se développèrent rapidement entre eux.

De plus, la passion de ce duo gréco-français pour les *gens de mer* et leurs créations ont rapidement suscité l'intérêt de l'amiral francophone Dimitrios Badias et le résultat a été spectaculaire : en mai 2016, a été solennellement scellé dans le célèbre village de pêcheurs de Saint-Tropez, le jumelage de l'*Académie des arts et sciences de la mer* avec l'*Institut d'Histoire de la Marine Marchande*, installé au Pirée et qui opère sous l'égide de la Garde Côtière. Ainsi, le premier résultat tangible de l'unification de ces deux entités culturelles fut la donation de l'étude de Charles Le Dentu à l'*Institut* par la médiation de l'*Académie*.

Malheureusement, la bureaucratie, conséquence douloureuse du refus constant de nos compatriotes de prendre leurs responsabilités, reste un obstacle majeur au développement de la vie publique dans notre pays. Dans cet esprit, l'amiral Badias, avec l'aide du directeur de l'*Institut*, l'amiral Zisimos Zervas, s'est engagé dans une lutte acharnée pour accélérer le processus d'acceptation du don. Le ministre de la Marine et de la Politique Insulaire de l'époque, Panagiotis Kouroumplis, comprit immédiatement l'ampleur de l'effort des deux officiers et - oh miracle ! - la décision d'accepter le don français (évalué à 18 000 €) fut publiée fin décembre 2017 au Journal Officiel (n° 4659 [29-12-2017], p. 62166).

La rencontre avec le ministre

Depuis, les choses ont évolué rapidement. La transcription et la traduction en grec du manuscrit de Charles Le Dentu par l'auteur de cet article ont bien été réalisées. Les textes pertinents ont été intégrés aux archives électroniques publiques. La traduction en anglais de l'étude du scientifique français a été dûment décidée et, enfin, la publication fut envisagée par l'*Institut*. Bref, tout allait bien... jusqu'à ce qu'ils arrêtent tout.

Pourquoi ? Parce que... Nous, les Nouveaux Grecs, comprenons très bien ce "parce que" ! La scène politique a changé, Badias a pris sa retraite, le conseil d'administration de l'*Institut* a changé, le COVID est passé par là, etc, etc... Le pionnier de la donation, un descendant du même nom que Charles Le Dentu, aujourd'hui très âgé, a commencé à s'inquiéter. Est-ce qu'il mourra avant d'avoir vu publier l'œuvre de son ancêtre ? Et son inquiétude s'est accrue, car il avait déjà été honorablement invité à l'ambassade de Grèce à Paris, dont les fonctionnaires l'ont littéralement comblé de remerciements pour son "*gentil geste envers la Grèce*". Mais les questions du type "*mais que va-t-il se passer finalement ?*" ont tellement été négligées que l'auteur du texte en question a demandé à rencontrer le nouveau ministre de la Marine, Yiannis Plakiotakis.

Étonnamment, la rencontre s'est déroulée facilement et rapidement. De plus, le ministre, évitant clairement les prétentions traditionnelles dans notre pays, s'est comporté avec sincérité. Il écouta attentivement son interlocuteur, comprit le chaos bureaucratique dans lequel s'était déjà enfoncé le sujet de la donation française. Il promit de procéder aux démarches nécessaires pour régler l'affaire et enfin, au moment de la clôture de l'entretien, formula une déclaration sincère, un aphorisme philosophique tout à fait inattendu chez un politicien grec : "*Ce dont nous avons besoin dans la vie, c'est de la santé et de la chance*".

Dans le filet de la bureaucratie...

Fou de joie, l'interlocuteur du ministre a transmis les promesses de ce dernier au personnel de l'*Institut*. La bonne humeur s'est rapidement généralisée, du fait de la confirmation, basée sur un contrôle latent ou non légitime du responsable gouvernemental, que les instructions, qu'il fallait donner, avaient été déjà lancées. Mais là encore, quelle déception ! Tout s'est terminé. Pourquoi ? Parce que...

Parce que, trois ans après l'acceptation officielle, de la part de l'État grec, de la donation d'un ouvrage important, dont l'étude systématique et multiforme peut éclairer des aspects particulièrement importants de l'Histoire des Grecs de l'Antiquité, tout ces efforts ont été littéralement noyés dans les filets de la bureaucratie grecque moderne. En d'autres termes, nous parlons de "promotion et exploitation" de l'héritage de nos ancêtres ! Les "marbres du Parthénon" se ternissent !

L'étude de la marine de l'Athènes antique a fait des progrès significatifs dans le domaine scientifique. Comme on le sait, une réplique de l'ancienne trirème (ou trière) a déjà été construite. Hélas, il existe encore des questions sans réponses qui bloquent nos connaissances : Quel était l'aménagement intérieur du navire ? Quelle vitesse atteignait-il ? Quel était le rôle exact de sa voile ? En quelle saison et à quelles heures était-il utilisé ? Où et comment était-il stocké, quand il ne naviguait pas ? Toutes ces questions peuvent encore trouver une réponse grâce au travail de Charles Le Dentu. Nous souhaitons donc que sa publication et son étude ne soient plus retardées...